

Focus op Prinsjesdag 2015

Economisch Bureau
Nederland

020 - 628 4204 / 383 2657

15 september 2015

Kernpunten

Macro Economische Verkenning 2016

- De economische groei loopt in 2016 verder op van 2,0% naar 2,4%
- De wereldhandel trekt weer aan na een terugval eerder dit jaar
- De uitvoer draagt dit en volgend jaar fors bij aan de economische groei
- Ook de consumptie stijgt in 2016 flink - door hogere reële lonen en EUR 5 mld lastenverlichting
- De inflatie loopt weer op door de aantrekkende economie
- De werkloosheid daalt slechts langzaam verder
- De BBP-groeiramingen van het CPB liggen iets onder die van ABN AMRO

Miljoenennota 2016

- EMU-tekort daalt naar 1,5% van BBP ondanks de lastenverlichting
- Overheidsschuld daalt tot 66,2% van het BBP in 2016
- Het kabinet deelt EUR 5 miljard aan lastenverlichting op arbeid uit
- De koopkracht neemt daardoor voor vrijwel iedereen toe; maar sommigen zien geen verbetering
- De herziening van het belastingstelsel blijft nog uit
- Extra geld voor zorg, migranten en defensie
- Ambitie om pensioenstelsel verder te hervormen

MEV 2016: economie groeit over breed front

Het Centraal Planbureau (CPB) verwacht dat de groei van de Nederlandse economie in 2016 kan oplopen naar 2,4%, mede dankzij de lastenverlichting van EUR 5 miljard. De economie groeit "over een breed front".

Economisch beeld

Het CPB voorziet dat de groei van de wereldhandel weer zal versnellen. Deze groei is begin dit jaar vertraagd door een tegenvallende ontwikkeling in Azië en Latijns-Amerika. De groei in de VS en Europa is echter robuust. Dat is belangrijk voor Nederland. Diverse voorlopende indicatoren wijzen op een aanhoudend herstel in Europa – mede dankzij de lage olieprijs en de waardedaling van de euro.

Het CPB wijst er echter op dat de onzekerheid over de groei van de wereldhandel groter is dan normaal. Een verdere terugval van de groei in China noemt het CPB niet onwaarschijnlijk. Verder wijst het Planbureau op een mogelijke verslechtering van de situatie in Griekenland, het conflict in Oekraïne en "verrassingen in het tempo van normalisering van het monetaire beleid" in de VS. Verder zou een vertrek van het VK uit de Europese Unie vrij grote gevolgen voor de Nederlandse economie hebben.

Ondanks de lage groei van de wereldhandel in het eerste deel van het jaar heeft de Nederlandse uitvoer het goed gedaan. De uitvoer levert dit en volgend jaar een belangrijke bijdrage aan de groei.

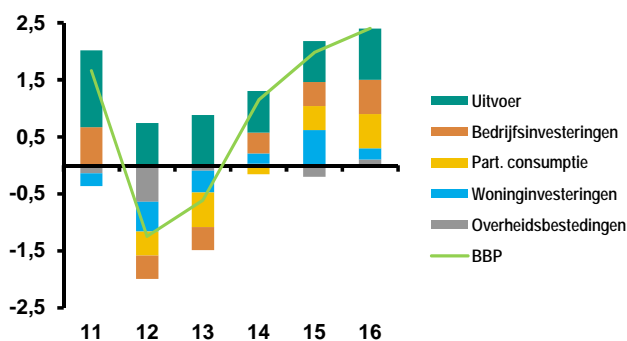
De binnenlandse bestedingen doen het ook goed. De consumptie van huishoudens wordt gestimuleerd door de stijging van de reële lonen en volgend jaar door de extra lastenverlichting. Verder trekken dit jaar de investeringen in woningen (+22%) en die van bedrijven aan. Die groei houdt volgend jaar aan, al valt deze bij de woninginvesteringen wel terug. Daar staat tegenover dat het besluit om de gasproductie van het Groningse gasveld verder te verlagen dit jaar een drukkend effect op de groei heeft. Al met al groeit de economie dit jaar 2,0% en loopt de groei volgend jaar op naar 2,4%. Wat dat betreft, doet de Nederlandse economie het beter dan de eurozone.

Dankzij de groei neemt ook de werkgelegenheid in de marktsector toe en daalt de werkloosheid. De daling van de werkloosheid verloopt echter wel langzaam. Dat heeft te maken met toetreders op de arbeidsmarkt (toenemende participatie van vrouwen en vijftigplussers). Volgens het CPB zijn er dit jaar nog steeds mensen die zich ontmoedigd terugtrekken van de arbeidsmarkt vanwege de nog steeds hoge werkloosheid. In 2016 is dit echter niet meer het geval, mede door de lastenverlichting van EUR 5 miljard.

De ramingen van ABN AMRO voor de economische groei en de werkloosheid zijn iets positiever dan die van het CPB.

Economie groeit over breed front

Bijdrage van diverse componenten aan BBP-groei in %-punten

Bron: CPB, MEV 2016

Kerncijfers Nederlandse economie

Volgens het CPB

	2014	2015	2016
	% mutatie		
BBP	1,0	2,0	2,4
Particuliere consumptie	0,0	1,6	1,9
Overheidsconsumptie	0,3	-0,4	0,8
Totale investeringen in vaste activa	3,5	7,4	5,4
- Woningen	6,9	22,1	5,6
- Bedrijven	4,4	6,8	6,9
- Overheid	-1,9	-3,7	-0,2
Uitvoer goederen en diensten	4,0	3,7	5,1
Invoer goederen en diensten	4,0	4,1	5,7
Verandering arbeidsinkomensquote	-0,4	-2,2	0,3
Reëel beschikbaar inkomen	1,3	1,4	1,7
Consumentenprijsindex	1,0	0,9	1,2
Werkloosheid (% beroepsbevolking)	7,4	6,9	6,7

Bron: MEV 2016

Miljoenennota 2016

De Miljoenennota 2016 is opgesteld tegen de achtergrond van een eindelijk weer behoorlijk groeiende economie. Die groei zorgt ervoor dat het begrotingstekort van de overheid duidelijk verbetert. Volgens het kabinet schept de groei ruimte voor lastenverlichting.

Beleid

Arbeidsmarkt

Hoewel het goed gaat met de Nederlandse economie, vindt het kabinet dat het beter kan. Zo vindt het dat de werkloosheid te langzaam daalt en dat er teveel langdurig werklozen zijn. In totaal staan 270.000 werkzoekenden al langer dan een jaar onvrijwillig aan de kant, oftewel 3% van de beroepsbevolking. Daarom kiest de regering ervoor om de lasten op arbeid met EUR 5 mld te verlagen. De lagere lasten op arbeid verkleinen het verschil tussen de loonkosten van de werkgever en het nettoloon van de werknemer. Dit is gunstig voor de werkgelegenheid. De lastenverlichting is vooral gericht op de lage en de middeninkomens. Dat levert de meeste banen op. De lagere loonkosten voor werkgevers en hogere nettolonen voor werknemers maken een hervorming van het minimumloon mogelijk.

Koopkracht

De koopkracht neemt volgend jaar voor de meeste inkomensgroepen toe. Gemiddeld stijgt de koopkracht met 1,4%. Werkenden gaan er 2,5% op vooruit. De verbetering is te danken aan de stijging van de reële lonen en de stevige lastenverlichting. Aanvankelijk was er nog sprake van een koopkrachtverslechtering voor ouderen en de minima. Dat heeft het kabinet grotendeels gecorrigeerd. Desondanks gaan veel ouderen en minima er in koopkracht niet of nauwelijks op vooruit. Maar de minnen zijn niet allemaal verdwenen, zo blijkt uit de puntenwolken in de MEV.

Pensioenstelsel

De houdbaarheid van de overheidsfinanciën is dankzij de structurele hervormingen van de afgelopen jaren verbeterd. De verbetering is grotendeels te danken aan de verhoging van de AOW-leeftijd. Maar de hervorming van het pensioenstelsel is nog niet compleet. Zo wil het kabinet de zogenaamde doorsneesystematiek vervangen. Verder vindt het dat mensen meer zicht moeten krijgen op hun pensioenopbouw en dat meer maatwerk mogelijk moet worden. Het aanvullend pensioen moet niet te hoog, noch te laag zijn. Tot slot wil het dat werkgevers en werknemers moderne pensioenovereenkomsten sluiten die de voordelen van *defined benefit* en *defined contribution* pensioenovereenkomsten te combineren.

Financiële sector

Ook op andere beleidsterreinen ziet het kabinet ruimte voor verdere hervormingen. Zo wil het dat de financiële sector concurrerender wordt. Het wil onnodige barrières in de financiële regelgeving wegnemen. Het verwacht dat de harmonisatie van het Europese banktoezicht het makkelijker zal maken voor buitenlandse banken om toe te treden en dat de beursgang van ABN AMRO zal bijdragen aan gezonde marktverhoudingen. Het kabinet blijft initiatieven om aanvullende financieringskanalen te creëren ondersteunen. De plannen van de Europese Commissie om tot een kapitaalmarktunie te komen bieden volgens het kabinet kansen. Daarnaast wil het de informatie-uitwisseling tussen mkb'ers verbeteren en gegevensbestanden standaardiseren om de kredietverlening te versoepelen.

Vestigingsklimaat

Ten aanzien van het vestigingsklimaat merkt het kabinet op dat Nederland zich positief onderscheidt. Tegelijkertijd constateert het dat andere landen elementen van het Nederlandse fiscale stelsel, zoals belastingvoordelen voor innovatie, hebben overgenomen. Daarom is het belangrijk om te blijven investeren in 'lastig te kopiëren' elementen zoals een goed opgeleide bevolking, een toekomstbestendige infrastructuur en een strategische positie binnen de Europese markt.

Onderwijs

De kwaliteit van het onderwijs moet verder omhoog. Het kabinet zet in op flexibiliteit en ruimte voor maatwerk. Zo verruimt het de wetgeving op onderwijstijd in het voortgezet onderwijs. Daarnaast wil het de overgang tussen onderwijstypen versoepelen om uitval en zittenblijven te voorkomen en de doorstroom naar een hoger niveau te vereenvoudigen. Door goed onderwijs te bieden aan alle jonge mensen krijgt iedereen de kans om zijn talenten te ontplooiën en op de maatschappelijke ladder op te klimmen, zodat de kloof tussen kansrijk en kansarm beperkt blijft.

Europa

Nederland is in de eerste helft van 2016 voorzitter van de Raad van de Europese Unie. Het kabinet wil deze gelegenheid aangrijpen om de kwaliteit van de Europese regelgeving te verbeteren. Het wil de regels eenvoudiger en beter uitvoerbaar maken. Daarnaast wil het de Europese uitgaven voor innovatie verhogen en belemmeringen wegnemen. Tot slot wil het kabinet het draagvlak voor de Europese besluitvorming vergroten door een grotere betrokkenheid van burgers bij de besluitvorming.

Het budgettaire beeld voor 2016

Door de verdere verbetering van de economie ziet het financiële beeld er steeds beter uit. Het tekort daalt naar verwachting van 2,4% van het BBP in 2014 naar 2,2% in 2015 en verder naar 1,5% in 2016. Ook de schuld neemt eindelijk weer af.

Lastenverlichting

Het kabinet wil de lasten op arbeid verlichten. Hier is een bedrag mee gemoeid van EUR 5 miljard (is 0,7% van het BBP). Vooral de lasten voor werknemers gaan omlaag, maar ook voor werkgevers:

- De arbeidskorting gaat omhoog (EUR 2,6 mld).
- De tarieven in de tweede en derde schijf gaan omlaag (EUR 2,6 mld).
- Het hoogste belastingtarief (52%) gaat in bij een hoger inkomen (EUR 0,8 mld).
- De inkomensafhankelijke combinatiekorting wordt verhoogd (EUR 0,3 mld).
- Werkgevers krijgen extra loonkostenvoordelen voor laagbetaald personeel (EUR 0,5 mld).
- Echter, de algehele heffingskorting gaat geheel verdwijnen (-EUR 2,1 mld).

Daarnaast is er méér verlichting:

- De vrijstelling bij schenkingen wordt in 2017 verruimd (mits aangewend voor aflossing hypotheek of aankoop huis – voor kinderen van 18 tot 40 jaar).
- De vermogensbelasting op spaargeld tot een ton en de belastingvrije voet op spaargeld gaan in 2017 omlaag.
- De ouderenkorting gaat eenmalig omhoog.
- De kinderopvangtoeslag gaat omhoog. Daarmee wil het kabinet de arbeidsparticipatie van gezinnen met jonge kinderen verhogen.¹

Er zijn echter ook nieuwe lastenverzwaringen:

- Belasting op flessenwater en sap gaat omhoog.
- Vermogens boven een ton worden vanaf 2017 zwaarder belast.

En verdere maatregelen:

- Het vaderschapsverlof gaat van twee naar vijf dagen.
- De bezuiniging op de huurtoeslag wordt uitgesteld.
- Er is EUR 210 mln beschikbaar gesteld voor verpleeghuizen.
- Ter versterking van de innovatiekracht krijgt het bedrijfsleven EUR 100 miljoen voor R&D en EUR 50 miljoen voor start-ups.

- Er komt EUR 345 miljoen extra voor defensie. Dit dient ter versterking van de slagkracht en internationale inzetbaarheid.
- Verder is er EUR 60 mln voor crisismissies.
- Tot slot maakt het kabinet EUR 110 miljoen vrij voor opvang van vluchtelingen in de regio.

Inkomsten overheid nemen toe ...

De ontvangsten van de centrale overheid nemen dit jaar met EUR 4,3 mld toe naar 240 mld. Dat is helemaal te danken aan de endogene² stijging van de inkomsten, die EUR 5,5 mld bedraagt. Als gevolg van beleidsmaatregelen (ook van vóór het huidige kabinet) nemen de inkomsten af - met 1,2 mld.

Volgend jaar nemen de inkomsten meer toe: met bijna EUR 8 mld. Opnieuw geheel door de endogene groei. Die groei is te danken aan de sterkere stijging van de particuliere consumptie, de verdere toename van de investeringen in woningen en oplopende winsten. Daardoor nemen de ontvangsten uit de btw en de vennootschapsbelasting toe. Hetzelfde geldt voor de ontvangsten uit de loon- en inkomensheffing, die toenemen dankzij een sterkere stijging van de lonen en de werkgelegenheid. Als gevolg van beleidsmaatregelen dalen de ontvangsten met 0,1 mld. Dat lijkt weinig bij een lastenverlichting van 5 mld. Daartegenover staan echter hogere ontvangsten als gevolg van eerdere beleidsmaatregelen.³

... en uitgaven ook

De netto-uitgaven van de centrale overheid stijgen van EUR 253 mld naar ruim 256 mld. In deze cijfers zijn ook de lagere gasbaten verrekend. Door het besluit om de gaswinning dit jaar met nog eens ruim 6 mld m³ te beperken loopt de overheid dit jaar EUR 1,1 mld mis.⁴ In 2013 bedroegen de aardgasbaten EUR 13 mld (2,1% BBP). Volgend jaar is dat teruggelopen naar EUR 5 mld (0,8% BBP).

Kerncijfers overheidsfinanciën

	2014	2015	2016
EMU-saldo (% BBP)	-2,4	-2,2	-1,5
EMU-schuld (% BBP)	67,9	67,2	66,2

Bron: Miljoenennota 2016

² Endogeen – dat is de ontwikkeling van de inkomsten die niet te maken heeft met beleidsmaatregelen, maar bijvoorbeeld met de groei van de economie.

³ Voor de jaren 2011-2017 zijn door verschillende kabinetten tekortreducerende maatregelen genomen ter grootte van EUR 47 mld – of gemiddeld 7 mld per jaar. Voor het eerst in vijf jaar is in 2016 netto vrijwel niet sprake van tekortreducerende maatregelen. (Bron: CPB, MEV, blz. 53.)

⁴ Volgens het CPB bedroegen in 2013 de aardgasbaten EUR 13 mld (2,1% BBP). Volgend jaar is dat teruggelopen naar slechts EUR 5 mld (0,8% BBP).

¹ Zie ook ABN AMRO, Samen uit, samen thuis – vrouwen en de arbeidsmarkt <https://insights.abnamro.nl/rapport-samen-uit-samen-thuis-vrouwen-en-de-arbeidsmarkt/>

Tekort en schuld

Al met al daalt het EMU-tekort volgend jaar volgens de Miljoenennota van 2,2% naar 1,5% van het BBP. De daling wordt uiteraard beperkt door de lastenverlichting van EUR 5 miljard. Daardoor valt het tekort uiteindelijk 0,6%-punt hoger uit dan zonder lastenverlichting.

Het structurele tekort (geschoond voor de invloed van de conjunctuur en de gasbaten) loopt echter op van 0,5% van het BBP in 2014 naar 1,2% in 2015 en 1,3% in 2016. Dat is voornamelijk het gevolg van de lagere aardgasbaten en het pakket van 5 miljard.

Volgens het Onafhankelijk Begrotingstoezicht (van de Raad van State) overschrijdt Nederland in de jaren 2015 en 2016 de doelstelling voor het *structurele* begrotingstekort van 0,5% van het BBP. Het kabinet ziet dat anders. In november zal de Europese Commissie daar een uitspraak over doen.

Aan de twee andere begrotingsregels - voor de uitgavengroei en de daling van de schuld - voldoet Nederland wel. En uiteraard zit het tekort ook ruim onder de norm van 3% BBP.

Dankzij de flinke daling van het begrotingstekort en dankzij de hogere nominale groei van het BBP dan in de voorgaande jaren, neemt de *schuld* van de overheid dit jaar eindelijk niet meer verder toe. In de jaren 2009-2014 is de schuld voortdurend gestegen. Dit jaar valt de schuld volgens de Miljoenennota terug van 67,9% van het BBP naar 67,2%. En volgend jaar zet de daling door naar 66,2%. Ook de privatisering van ABN AMRO draagt bij aan de lagere schuld.

Besluit

De Miljoenennota 2016 brengt een goednieuwsverhaal. Dankzij de behoorlijke economische groei verbeteren de overheidsfinanciën. Dat stelt het kabinet in staat uit te delen. We constateren dat het kabinet steeds procyclisch handelt: in de recente magere jaren werd omgebogen (omdat de overheidsfinanciën op orde moesten worden gebracht) waardoor de groei verder werd afgeknepen. Nu het beter gaat en de economie al met 2% groeit, geeft het kabinet de economie een extra impuls door een flinke lastenverlichting van EUR 5 miljard. Kortom, het kabinet versterkt de conjuncturele cyclus.

Of het verstandig is om nu zo'n grote extra impuls aan de economie te geven, valt te betwijfelen. De EUR 5 miljard had het kabinet willen gebruiken als 'smeergeld' voor de beoogde belastingherziening. Bij een belastingherziening gaat nu eenmaal niet iedereen erop vooruit. Sommigen gaan er juist op achteruit. Dat laatste kan worden voorkomen door een herziening te combineren met een flinke lastenverlichting (net als in 2001). Over een belastingherziening hebben de partijen

echter geen overeenstemming kunnen bereiken. Het is aan een volgend kabinet om het belastingstelsel te herzien. Maar het benodigde smeergeld is dan al weggeven. In feite financiert het kabinet nu blijvend lagere belastingen met een conjuncturele meevaller.

Of die groei in de toekomst hoog blijft valt te bezien. De euro en rente zijn laag op dit moment. Dit is mede te danken aan het ruime monetaire beleid van de ECB. Op termijn zal deze impuls wegvallen. Verder bestaan er risico's voor de economische groei bij tegenvallende ontwikkelingen elders in de wereld, bijvoorbeeld in China. Daar komt bij dat de Britten binnenkort over voortzetting van deelname aan de Europese Unie stemmen. De mogelijkheid bestaat dat de zij kiezen om afstand te nemen. Gezien de innige handelsrelatie met het VK kan een 'Brexit' nadelig zijn voor de Nederlandse groei.

Bij een eventuele terugval van de economische groei zal het tekort van de overheid weer oplopen. Bij een tekort van 1,5% van het BBP in 2016 is de marge ten opzichte van de EMU-norm van 3% niet erg groot.

Niet alleen bij de lastenverlichting is de blik van het kabinet op de korte termijn gericht. Dit geldt ook voor de uitbreiding van de schenkingsvrijstelling. Door de verruiming nu (vanaf 2017) loopt de overheid in latere jaren (erf)belastingontvangsten mis. De verruiming van de schenkingsvrijstelling komt dus ten laste de belastinggrondslag van toekomstige regeringen. De blik van het kabinet is kennelijk ook gericht op de algemene verkiezingen van 2017.

Lees meer van het Economisch Bureau op: <https://insights.abnamro.nl/category/economie/>

Dit document is samengesteld door ABN AMRO. Het heeft uitsluitend als doel om financiële en algemene informatie te verstrekken over de economie. ABN AMRO behoudt zich alle rechten voor met betrekking tot de informatie in het document en het document wordt uitsluitend aan u verstrekt voor uw informatie. Het is niet toegestaan dit document (geheel of deels) te kopiëren, distribueren, door te geven aan een derde of om het voor enig ander doel te gebruiken dan hier boven bedoeld. Dit document is informatief bedoeld en vormt geen aanbieding van effecten aan het publiek of een uitnodiging om een aanbod te doen.

U mag niet om welke reden dan ook vertrouwen op de informatie, meningen, beramingen, en aannames in dit document noch dat het compleet, accuraat of juist is. Er wordt geen garantie gegeven, uitdrukkelijk of stilzwijgend, door of uit naam van ABN AMRO, haar directeuren, functionarissen, vertegenwoordigers, gelieerde partijen, groepsmaatschappijen of werknemers met betrekking tot de juistheid of volledigheid van de informatie in dit document, en geen enkele aansprakelijkheid wordt geaccepteerd voor enig verlies als direct of indirect gevolg van het gebruik van deze informatie. De opvattingen en meningen opgenomen hierin kunnen op enig moment aan verandering onderhevig zijn en ABN AMRO heeft geen enkele verplichting om de informatie in dit document na de datum hiervan te herzien.

Voordat u in enig product van ABN AMRO investeert, dient u zich te informeren over de verschillende financiële en andere risico's, alsmede mogelijke beperkingen voor u en uw investeringen als gevolg van toepasselijke wetgeving en regels. Indien u, na lezing van dit document, overweegt een investering te doen in een product, raadt ABN AMRO aan om een dergelijke investering met uw relatie manager of persoonlijke adviseur te bespreken om nader te bezien of het relevante product – met inachtneming van alle mogelijke risico's – past bij uw investeringen. De waarde van beleggingen kan fluctueren. In het verleden behaalde resultaten bieden geen garanties voor de toekomst. ABN AMRO behoudt zich het recht voor wijzigingen in dit materiaal aan te brengen.

Alle rechten voorbehouden